

Данијела Здравковић
Учитељски факултет
Врање

УДК 316.356.2:316.662-055.2(497.11Vranje)
Претходно саопштење
Примљено: 20. 9. 2009. г.

ТРАНЗИЦИЈА И УЛОГА ЖЕНЕ У ПРИМАРНОЈ СОЦИЈАЛНОЈ МРЕЖИ*

Резиме

У социолошкој литератури о приватној сфери друштвеног живота говори се са становишта социолошке дихотомије приватно–јавно. Приватна сфера друштвеног живота се односи на узајамне интеракције и просторно-психолошку близину породице. Јавна сфера друштвеног живота се односи на друштвене делатности и друштвене институције повезане са економијом, политиком, здравством, образовањем, религијом, културом у друштвеној заједници.

У раду се усмеравамо на социолошке карактеристике примарне социјалне мреже, која означава приватну сферу друштвеног живота и као значајан друштвени актер доприноси концептуализацији стратегија преживљавања у условима транзиције, у савременом српском друштву. Основни циљ је праћење, испитивање и разумевање улоге жене у неформалним каналима узајамне помоћи, разумевању, подршци и сарадњи у оквиру сродничких односа у Врању и околини. Потом износимо сумарне резултате истраживања о квантитету, интензитету и садржају примарних интеракција које жене остварују у прилично затвореним испитиваним породичним групама. Резултатима истраживања је установљено да социо-економска нестабилност и закаснала транзиција не дају за право да се жени експлицитно призна преимућство у усмеравању примарних интеракција са сродницима, као најсигурнијем виду заштите у примарно-групном залеђу. То практично значи да у прилично затвореним породичним групама, које у транзицијском контексту представљају потрошачко-произвођачке јединице, долази до ретрадиционализације улоге жене у приватној сфери друштвеног живота.

Кључне речи: жена, примарна социјална мрежа, сродници, транзиција, Врање.

Примарне друштвене групе и социјална мрежа

Живимо у време убрзаних промена које захтева трансформацију свих форми савременог живота. У савременом српском друштву значај приватне сфере друштвеног живота расте због континуитета регресивних догађања у јавној сфери и јачања процеса ретрадиционализације у приватној сфери друштвеног живота.

Један од могућих приступа проучавању трансформације структуре примарних група и садржаја друштвених односа унутар примарних друштвених група, креће са позиција њене основне карактеристике, а то је на једној страни висок степен интимности и емоционалне близине у односима међу

* Рад урађен у оквиру пројекта „Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције“ (149014Д), у Центру за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу, а финансира га Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

члановима и на другој страни улоге жене у усмеравању наведених осећања ка другим члановима породице или најближој околини. Породица и њен сроднички систем су примарне друштвене групе које су закупиле нашу истраживачку пажњу, али са аспекта улоге жене у сложеној социјалној мрежи друштвених односа у одређеном друштвеном окружењу (под појмом *социјална мрежа* подразумевамо одређене облике друштвених односа, односно скуп тачака у примарној интеракцији). Циљ ове расправе је редефинисање само једног сегмента породичне ситуације у транзицијском контексту савременог српског друштва. Пажња ће, пре свега, бити усмерена ка праћењу и разумевању улоге жене у неформалним каналима узајамне помоћи, разумевању и сарадњи у оквиру сродничких односа у граду Врању и околини.

Примарне групе заузимају значајно место у савременим друштвеним кретањима, па тако постају предмет многих научних разматрања. Уопштено гледано, та научна разматрања се углавном односе на границе између друштвених односа унутар саме групе или друштвених односа међу групама (социјална мрежа) и на посматрање развијања осећаја припадности (социјална кохезија). Термин *мрежа*, у антрополошкој, социолошкој и психолошкој литератури, најчешће се употребљава за означавање одређених друштвених односа. Наведени термин је у ствари преузет у оном значењу које му је дала енглески етнолог Елизабет Бот. Она је у двадесет породица Лондона проучавала породичне, родбинске и суседске односе. Анри Мандра, теоријски промишљајући различите врсте односа између глобалних друштвених структура и породичних организација, апстрахује повезаности које је дала Ботова и формулише следећу поставку, коју сам назива *законом Елизабет Бот*: „Степен сегрегације брачних улога варира у функцији густине мреже сродства и друштвене мреже у коју је укључена кућна заједница” (Mandra 2001:164).

Кад се овоме придода и чињеница контекстуалног значења појма социјална мрежа, онда се добијају и следеће формулације значења овог појма када је сродство у питању: „скуп тачака, неке од њих су повезане линијама; тачке означавају појединце, односно групе појединаца, који су у сродству, а линије указују који појединци су у интеракцији; с тим да једна особа може бити или је била, у интеракцији са више сродника одједном ...” (Ђорђевић 2001:16). Осим тога, вредно је пажње и схватање да се употребом израза *социјална мрежа* омогућава: “...*премошћавање јаза између макро и микро-приступа и посматрања и успостављања посредовања између индивидуалних актера и глобалних структура*” (Милић 1991:122).

Дакле, у самој социолошкој дисциплини социјална мрежа је термин који је преузет из етнологије и коришћен са различитих позиција (породични односи, сроднички односи, породичне потребе) и у различите сврхе (посредовање између индивидуалних актера и глобалних структура).

За потребе ове расправе, значајно је истакнути познату диференцијацију друштвених односа на примарне и секундарне и нагласити значај

праћења динамике друштвених односа унутар породичног окружења, испитујући састав сродничког система, интензитет (учесталост) и заступљеност различитих садржаја који указују на постојање разумевања, помоћи и сарадње између рођака. Поменути садржаји се односе на следеће врсте разумевања, помоћи и сарадње, у оном смислу у којем је Лидија Јакич-Козарчанин (2003) испитивала „породичну солидарност на нивоу размене различитих врста социјалне подршке код старих:

1. емотивна (као размена позитивних емоција и узајамног разумевања);
2. материјална (као размена материјалних добара и финансијских средстава);
3. инструментална (размена чињења, конкретних услуга специфичних за све чланове породице);
4. комуникацијско-информациону (размена знања, информација и искустава).“ (Јакич-Козарчанин 2003:161).

Зарад успешнијег испитивања унутрашње динамике примарних односа путем заступљене врсте садржаја и интензитета (учесталости) друштвених односа користимо и изведени појам друштвене мреже. Овај изведени појам, се најчешће користи у *социологији породице* и *социологији града*, а нарочито се као операционализована категорија користи у микросоциолошким приступима. Према одређењу које је у *Социолошком речнику* (2007) дала Ивана Спасић, појам друштвена мрежа, када је свакодневни живот у питању, „означава систем интерактивних односа који повезују друштвене јединице, најчешће појединце, ређе групе или организације. Ови односи могу имати различите основе: сродство, комуникацију, пријатељство, ауторитет, пословну сарадњу и слично. Уз помоћ математичких модела, графикана табела оцртава се мапа односа у једној друштвеној заједници, у циљу утврђивања емпиријске правилности протока различитих ресурса кроз канале друштвене мреже“ (Спасић 2007:338).

Сва досадашња истраживања у Србији указују на то да је српска породица дуго била изложена дуготрајним стресним и кризним друштвеним догађањима, која су узроковала негативне и стратешки значајне друштвене промене у животу појединаца и њихових породица. Новија теоријска промишљања и емпиријски подаци у синтетичким студијама Загорке Голубовић, Анђелке Милић, Гордане Трипковић, Мирјане Бобић и Смиљке Томановић, показују да су данас, уместо очекиваних био-социјалних кретања која би водила ка модернизацијским преображајима српске породице и домаћинства, на делу регресивни процеси, што доводи до противуречности односа полова у породици. Огромни део становништва у Србији, са аспекта породичне свакодневице, већ две деценије уназад плаћа социјалну цену закаснеле и блокиране транзиције.

У претходном излагању углавном смо се бавили појмовним одређењем социјалне мреже, формама и структуром примарних друштвених односа и тиме практично омеђили теоријску друштвену матрицу деловања жене у

приватној сфери друштвености. Истовремено смо указали и на емпиријску евиденцију досадашњих емпиријских истраживања о овој занимљивој породичној теми, која нас је усмерила ка даљем испитивању.

У овом раду анализирају се и интерпретирају резултати емпиријског истраживања *Преображај друштвених односа унутар примарних група у етно-социокултурном миљеу Врања*¹, које је реализовано у граду Врању и околини, о улози жене у новонасталим стратегијама примарних група, услед егзистенцијалне угрожености коју је породици наметнула транзиција.

Жена у примарној социјалној мрежи у условима транзиције

У социологији се о друштвено-економској кризи у условима транзиције говори као глобалној друштвеној појави, али упоредо са глобалним контекстом прате се и испитују посебни сегменти друштва који се мењају и налазе у видљивом раскораку: о кризама морала, културе, вредности, породице, образовања и других сегмената друштва. Напетости које израћају из наведеног раскорака манифестују се као јачање породице на традиционалним основама, уз блокирање „одозго“ и успоравање (па и окретање смера) процеса демократизације породице и породичних односа. Несигурност, ризик и страх су обележја која конотирају јавну сферу реалног тренутка, а повратак жене приватној сфери захтева научно промишљање периода социјалистичке обнове, који је у идеолошком смислу веома сложен и превазилази циљеве проблема нашег истраживања.

У периоду од 1945. до 1990. године, социјалистичка власт се залагала за револуционарне, али не и за традиционалне тековине, које се одликују тежњом да преобразе постојеће односе у свим сферама људске делатности, па и у породичној организацији друштвеног живота. Социјалистичка изградња Југославије је процесом деаграризације створила нови, средњи градски слој становништва који ствара измењену породичну организацију. Најзаступљенији породични образац садржан је у радничко-службеничким породицама, у којем се жена запошљавањем удаљава од традиционалних облика и структура породичног живљења и одбацује патријархалне вредности у регулисању породичних односа.

Током читавог прошлог века у Србији се одвијала трансформација породице и породичних односа, спорије или брже, са блокадама или иницираним убрзањем али увек са оријентацијом ка модернизацији и отварању друштва. Ако се вратимо посматрању унутрашњег преображаја породичних односа у

¹ Напомена: У овом раду се анализирају и интерпретирају секундарни налази емпиријског истраживања, које је емпиријски део докторске дисертације под насловом *Преображај друштвених односа унутар примарних група у етно-социокултурном миљеу Врања* (Д. Здравковић), одбрањене 2008. године на Филозофском факултету у Нишу, на Департману за социологију, под менторством проф. др Љубише Митровића.

оквиру социјалистичко-самоуправног уређења Југославије, праћењем социолошких истраживања о трансформацији породице извршеној у периоду од 1969. године до 1980. године (Бурић и сарадници 1980), чији резултати указују на дубље промене у подсистему породичних односа који се дефинишу из перспективе родитељског односа и одговорности за потомство, увиђамо да је још средином осамдесетих година прошлог века родитељство било у трансформацији, а да је процес индивидуализације жене унутар породице одложен и заустављен.

Процес ретрадиционализације, посматран са аспекта породичне трансформације, намеће и потребу сумарних теоријских опсервација проблема српске грађанске породице с почетка XX века и у оквиру ње – жене. Историјски гледано, предратни период је претходио социјалистичком развоју, те га посматрамо као референтну подлогу у испитивању процеса ретрадиционализације. Величина породице у традиционалном друштву преваходно је била показатељ њене социјалне виталности. У породици – затвореној примарној групи неоспорна је била доминација мушкарца у усмеравању подршке, помоћи и разумевања у примарној социјалној межи. У то време, богата мрежа женских социјалних интеракција у затвореним породичним групама била је усмеравана од стране мушкараца, у складу са културним обрасцима балканског патријархата и практично је представљала „логичну противтежу патрилинеарној родовској групи, јер су у прошлости једино такве везе биле легалне везе са другим друштвеним групама, наиме путем женске мреже успостављале су се везе са *туђом крви*“ (Казер 2002:194). Емотивни садржаји женске примарне социјалне мреже и усмеравање, односно њихово каналисање били су од секундарног значаја. Жена је у традиционалној грађанској породици била учесник али не и носилац контаката са сродством, па јој је зато у широкој или уској рођачкој мрежи била поверена улога модератора присних, интензивних и развијених односа међу свим члановима сродничког система. Активно сродство је углавном иницирано са женске стране и то у два смера: како са супружниковим рођацима (патрилинеарно сродство), тако и са рођацима из сродничког система по женској линији (матрилинеарно сродство). Жена је у традиционалној сеоској породици углавном била у примарној интеракцији са другим женама, млађим и старијим сродницима, најкраће речено жена на селу је учествовала у разгранатој мрежи сродничких односа.

Проблеми транзиције у испитиваној локалној средини су углавном проблеми са којима се суочава савремено српско друштво. Они се углавном односе на интензивирање социо-економских и културних промена које су успориле перспективни и социо-економски и културни развитак Врања и околине. Врањска индустрија је неуспешно приватизована што је отежало животне услове огромном делу становништва. Последње деценије забележене су следеће појаве које су појачале егзистенцијалну угроженост и додатно

оптеретили становништво у локалној средини: пад животног стандарда, огромна стопа незапослености, култура сиромаштва, плурализам вредности и близина границе са Косовом, као потпуно „новим политичким окружењем“ у којем се одвија убрзана репродукција албанског становништва (у погледу стопе природног прираштаја албанско становништво достиже далеко највеће вредности у Европи; наведено према: Казер 2002:435). Транзицију у Србији прати одсуство системског деловања државних јавних служби, што условљава да се терет транзиције свали и на породицу и да утиче на улогу жене у оквиру ње и њеног најближег окружења. Дакле, захваљујући експресивној улози, која по Парсонсу припада жени (Steel&Kidd 2001:134) разумљива је улога жене у развијању осећаја за припадност, који је итекако неопходан у остваривању сарадње са рођацима и суседима и пружању подршке, поверења и сигурности у периоду оживљавања нових стратегија за преживљавање свакодневице у Србији.

Расправа о улози жене унутар примарне социјалне мреже код нас је сасвим другачија од случаја у Европи или осталог дела Балкана. Она има друге претпоставке, јер је социо-историјски и политички (транзиција) контекст различит.

Емпиријски налаз

Изабране теоријске теме битне су за опредељивање у погледу начина истраживања улоге жене у примарној социјалној мрежи на емпиријском нивоу. Историјски гледано, мушки род је интегрисан у сфери јавног живота, а женски у сфери приватног живота. Проблеми транзиције и егзистенцијалне тешкоће су појачали женску доминацију у једном посебном подручју живота „које се кристализује око социјалних мрежа, којима породица и сродство дају матрицу и копчу са глобалним струјањима и појединачним егзистенцијама“ (Трипковић 2009). Доминација улоге жене је ограничена на приватно подручје социјалног живота: породицу и породично окружење (сроднички систем).

Оживљавањем патријархалне културе и опстанком традиционалних улога полова у породици и друштву постављена је идеална подлога да се терет транзиције свали на породицу и улогу жене у оквиру ње. Показатељима виталности примарне социјалне мреже редефинише се улога жене у примарној социјалној мрежи и место породице и сродства у укупној друштвеној структури.

У Табели 1 приказани су резултати емпиријског истраживања реализованог на подручју града Врања и пет околних села (Големо село, Горње Требешине, Тибужде, Дубница и Бресница) на узорку од 320 испитаника – пунолетних грађана, рођених до 1989. године, који указују на квантитет примарних интеракција са сродницима свог супруга (супруге).

Табела 1: Одржавање контаката са рођацима свог супруга /супруге

	Број	Процент
Да	234	73,1
Не	25	7,8
Без одговора	61	19,1
Укупно	320	100,0

Подаци су показали да су савремене социо-економске прилике на испитиваном подручју погодиле интензивирању сродничких веза и односа, које усмеравају и складни унутарпородични и брачни односи. Већина испитаника (73,1%) одржава контакте са рођацима свог супруга/супруге, за разлику од малог броја Врађанаца (7,8%) који не одржавају контакте са рођацима свог супруга/супруге. Известан број испитаника (19,1%) није одговорио на ово питање јер нису у браку. Према наведеном, можемо закључити да унутрашњој динамици примарне социјалне мреже доприноси активно учешће жена и мушкараца подједнако, и то како на плану одржавања контаката са свим познатим рођацима, тако и на плану остваривања брачних генерацијских сродничких односа (рођаци супружника). Процес ретрадиционализације на овом плану је у току, а добијени подаци то и потврђују. Они се могу протумачити чињеницом да мушкарци, прихватајући патријархалне културне вредности управљају контактима својих жена по сродничким линијама, а познато је да у традиционалном друштву мушкарци усмеравају већину контаката са сродницима. Мушкарци контактирају углавном са мушким и старијим сродницима, а са женским сродницама и млађим сродницима преко својих жена.

Виталност примарне социјалне мреже емпиријски смо проверавали и путем праћења још једне социолошке карактеристике примарне социјалне мреже, а то је интензитет контаката са рођацима. Подаци, на постављено питање: *колико често имате контакте са рођацима (да ли вас посећују, јављају се телефоном, е-поштом, пишу и сл.)* показују да су у лепези понуђених одговора (*од, рецимо, свакодневно смо у контакту; једном недељно се видимо, чујемо, дописујемо; једном месечно се видимо, чујемо, дописујемо; па до једном годишње се видимо, чујемо, дописујемо;*) најфреквентнији одговори жена (48) који потврђују да се већина жена *више пута недељно чују, виде или дописују са рођацима*, док одговори већине мушкараца (41) потврђују *њихове свакодневне контакте* са активним рођацима (Табела 2).

Табела 2: Колико често имате контакте са рођацима?

Колико често имате контакте са рођацима?	Свакодневно сам у контакту	Више пута се недељно видимо, чујемо, дописујемо	Једном недељно се видимо, чујемо, дописујемо	Једном месечно се видимо, чујемо, дописујемо	Једном годишње се видимо, чујемо, дописујемо
Пол испитаника					
Женски	34	48	29	39	6
Мушки	41	37	32	39	8
Укупно	75	85	61	78	14

На основу статистичких показатеља можемо дати тумачење видљивих варијација интензитета примарне социјалне мреже у сегменту сродничких односа, а оно је садржано у следећем: деиндустријализација и реприватизација утичу на то да жена повратком у приватну сферу доприноси преживљавању тегобне свакодневице и то огромним улагањима својих ресурса (време, енергија, здравље, умешност). Насупрот жене-кумуланта налази се мушкарац, који је остао без посла али се и даље „слепо” придржава традиционалне поделе посла у породици, те је спремнији на интензивне контакте са рођацима, но на подршку жениним обавезама у кући и родитељству, јер очекује подршку и сигурност из сродничког залеђа, као компензацију за осиромашење јавне сфере и одсуство социјалне сигурности.

Да закључимо, испитивана примарна социјална мрежа је по свом обиму широка, односно разграната и то у сегменту испитиваних сродничких односа. Установљено је да су интензивнији сроднички односи које усмеравају жене, у интервалу *више пута недељно се чујемо, видимо, дописујемо са рођацима*. Тумачење оваког стања потврђује раније дата промишљања, која говоре у прилог томе да жене доминирају у интеракцијама у приватној сфери и на тај начин дају допринос и смисао преживљавању у условима тегобне свакодневице и егзистенцијалне угрожености појединаца и њихових породица.

Напред наведено мишљење о жени као експресивном бићу (Парсонс), затим многе популистичке максиме које о женама говоре као о бићима која су створена да пруже, али и приме емоционалну подршку, топлину и разумевање, познати и колоквијални изрази који су често у свакодневној употреби у испитиваној средини „жена кућу отвара” и „жена је раме за плакање” инсистирају на даљој емпиријској провери улоге жене у примарној социјалној мрежи. Ова уопштена запажања су нас усмерила ка даљем трагању за упоришним местима која ће потврдити нашу претпоставку *да жене остварују интензивније, каналисане превасходно емотивним садржајем, примарне интеракције међу рођацима*.

Досадашња изведена истраживања о породици и њеном најближем окружењу у Брању и околини, као и резултати појединих истраживања о сродничким односима (Ђорђевић 2001) потврдила су раније налазе да промене до којих долази у сродничким односима израженије су у саставу сродничке мреже, а мање видљиве у садржају и функцији сродничких односа. Добијени

подаци, приказани су у Прилогу (Табела 3 и Табела 4) прате утицај варијабле пол на мишљење испитаника, а ми пратимо дистрибуцију фреквенције одговора жена и то у случају где резултати потврђују предност жене у интензитету каналисања емотивног садржаја унутар сродничких односа (*врло често, често и понекад*). На питање *колико се често догодило у последње време да Вам је неко од рођака или сте Ви некоме од рођака причали о својим личним проблемима и осећањима*, добијени су следећи подаци: (а) 70% испитаника изјављује да је *врло често* у ситуацији *да им се неко од рођака поверава* о његовим личним проблемима и осећањима, што представља 8,9 % од укупног броја испитаника **женског пола**, а 72,2% испитаника изјављује да је *врло често* у ситуацији *да се они некоме од рођака повере* о својим личним проблемима и осећањима, што представља 8,1% од укупног броја испитаника женског пола; (б) 53% испитаника изјављује да је *често* у ситуацији *да се њима неко од рођака поверава* о његовим личним проблемима и осећањима, што представља 22,2% од укупног броја испитаника **женског пола**; (ц) а 53,4% испитаника изјављује да је *понекад* у ситуацији *да се они некоме од рођака повере* о својим личним проблемима и осећањима, што представља 43,8% од укупног броја испитаника женског пола.

Наведени подаци потврђују доминантнију улогу жене у каналисању емотивних садржаја на релацији жена – рођаци. У том смислу су значајни и изведени закључци:

(а) да се жене врло често поверавају рођацима у вези са личним проблемима и осећањима и обрнуто да се женама рођаци врло често поверавају тражећи емотивну подршку и разумевање;

(б) да се жене често поверавају рођацима у вези са личним проблемима и осећањима, али не и обрнуто јер су подаци показали да се мушкарцима рођаци често поверавају тражећи емотивну подршку и разумевање;

(в) да се жене понекад поверавају рођацима у вези са личним проблемима и осећањима и обрнуто да се женама рођаци понекад поверавају тражећи емотивну подршку и разумевање.

С обзиром на малобројна досадашња емпиријска искуства која су проучавала улогу жене у примарној социјалној мрежи није имало шири смисао и значење. Приказани емпиријски налаз у овој расправи је потврдио полазну претпоставку о ретрадиционализацији улоге жене у приватној сфери друштвеног живота. Према добијеним резултатима испитивану примарну социјалну мрежу у локалној средини презентује утврђена особеност која се односи на доминантнију улогу жене у размени емотивних садржаја са рођацима. Неоспорни су изазови које нуди примарно подручје социјалног живота у Врању и околини. Испитивање улоге жене у примарној социјалној мрежи показало се актуелним, а његова комплексност захтева да ова научна проблематика буде истражена са више аспеката (историјског, етнолошког, културолошког, демографског, психолошког).

Уместо закључка

На основу презентованих података емпиријског истраживања и сазнања о демографским трендовима на посматраном подручју Србије извешћемо закључке о улози жене у примарној социјалној мрежи, при томе имајући у виду социо-демографске и материјалне оквире актуелне враћске породице, која скоро две деценије дели судбину српских породица. Многа досадашња истраживања указују на то да је српска породица „била под дејством изузетно драматичних и стресних друштвених догађања која су произвела бројне негативне и деструктивне промене у животу појединаца и њихових породица“ (Милић 2002:341-342).

Имајући у виду учинке транзиције и деиндустријализације у Врању, опадање поверења и очекивања од формалних организација друштвеног система у Србији и одсуство систематског деловања државних јавних служби, разумљиво је појачавање егзистенцијалне кризе и јачање улоге жене у примарно-групног залеђу у свакодневном животу испитаника (неформалних канала разумевања, помоћи и сарадње). Улога жене у примарној социјалној мрежи доприноси њеној виталности како квантитетом, тако и интензитетом контаката са рођацима, што потврђују резултати изведеног истраживања. Њихово тумачење, даје смисао свакодневици и преживљавању, а моћ коју жена стиче у приватној сфери друштвеног живота постаје незаобилазна „потреба прелаза“ у транзиционим друштвима. Установљено је да се „враћање жене“ из јавног сектора у приватну сферу манифестује интензивирањем женских контаката са рођацима и узајамном разменом емотивног сардјаја између жене и рођака, што све скупа доприноси осмишљавању стратегија преживљавања у условима транзиције, у савременом српском друштву.

Као што је познато, становништво развијених земаља севера Западне Европе (Данска, Велика Британија) са становишта породичних прилика, суочава се са слабљењем брачне заједнице, повећањем броја самохраних мајки и порастом преуређених породица. Наведене друштвене појаве и процеси су у вези са тенденцијом јачања улоге родбине у свакодневном животу појединаца који негују потрошачки менталитет, хедонистички стил живота и култ слободног времена. На другој страни, резултати изведеног истраживања доказују постојање тенденције јачања примарне социјалне мреже у интеракцији са родбином у контексту ретрадиционализације. Даљој анализи и тумачењу наведених тенденција у транзиционој Србији неопходно је кренути са позиције Фромовог промишљања *да свако друштво има онакву породицу какву заслужује*, што значи да испитивању породичних промена претходе испитивања о социо-економским и културним променама у глобализацијском контексту.

Прилози

Табела 3: Колико се често догодило у последње време да сте Ви неке од рођака причали о личним проблемима и осећањима?

Колико се често догодило у последње време да сте Ви неке од рођака причали о личним проблемима и осећањима?		Пол испитаника		Укупно
		Женски	Мушки	
Веома често	Број	13	5	18
	% у оквиру питања	72.2	27.8	100
	% у оквиру пола испитаника	8.1	3.1	5.6
	% Укупног	4.1	1.6	5.6
Често	Број	27	29	56
	% у оквиру питања	48.2	51.8	100
	% у оквиру пола испитаника	16.9	18.1	17.5
	% Укупног	8.4	9.1	17.5
Понекад	Број	70	61	131
	% у оквиру питања	53.4	46.6	100
	% у оквиру пола испитаника	43.8	38.1	40.9
	% Укупног	21.9	19.1	40.9
Веома ретко	Број	31	36	67
	% у оквиру питања	46.3	53.7	100
	% у оквиру пола испитаника	19.4	22.5	20.9
	% Укупног	9.7	11.3	20.9
Никада	Број	19	29	48
	% у оквиру питања	39.6	60.4	100
	% у оквиру пола испитаника	11.9	18.1	15
	% Укупног	5.9	9.1	15
Укупно	Број	160	160	320
	% у оквиру питања	50.0	50.0	100
	% у оквиру пола испитаника	100.0	100	100
	% Укупног	50.0	50.0	100

Табела 4: Колико се често догодило у последње време да Вам је неко од рођака причао о својим личним проблемима и осећањима?

Колико се често догодило у последње време да Вам је неко од рођака причао о својим личним проблемима и осећањима?		Пол испитаника		Укупно
		Женски	Мушки	
Веома често	Број	14	6	20
	% у оквиру питања	70.0	30.0	100.0
	% у оквиру пола испитаника	8.9	3.8	6.3
	% Укупног	4.4	1.9	6.3
Често	Број	35	31	66
	% у оквиру питања	53.0	47.0	100.0
	% у оквиру пола испитаника	22.2	19.5	20.8
	% Укупног	11.0	9.8	20.8
Понекад	Број	69	74	143
	% у оквиру питања	48.3	51.7	100.0
	% у оквиру пола испитаника	43.7	46.5	45.1
	% Укупног	21.8	23.3	45.1
Веома ретко	Број	24	36	60
	% у оквиру питања	40.0	60.0	100.0
	% у оквиру пола испитаника	15.2	22.6	18.9
	% Укупног	7.6	11.4	18.9
Никада	Број	16	12	28
	% у оквиру питања	57.1	42.9	100.0
	% у оквиру пола испитаника	10.1	7.5	8.8
	% Укупног	5.0	3.8	8.8
Укупно	Број	158	159	317
	% у оквиру питања	49.8	50.2	100.0
	% у оквиру пола испитаника	100.0	100.0	100.0
	% Укупног	49.8	50.2	100.0

Литература

- Almond, B. (2006) „Permanent relations? Love, marriage, and philosophical lives“, in: *The Fragmenting Family*. Oxford: Clarendon press (page 22-44).
- Bek, U. (2001) *Rizično društvo – u susret novoj moderni*. Beograd: „Filip Višnjić“.
- Burić, O. i saradnici (1980) *Porodica i društveni sistem*. Beograd: Institut za socijalnu politiku.
- Gidens, E. (2001) *Sociologija*. Podgorica: CID.
- Golubović, Z. (2006) *Pouke i dileme minulog veka: filozofsko-antropološka razmišljanja o glavnim idejama našeg vremena*. Beograd: „Filip Višnjić“.
- Гудац-Додић, В. (2007) „Жене у социјализму: сфере приватности“, у: Ристовић, М. (прир.) *Приватни живот код Срба у двадесетом веку*. Beograd: *Clio* (165-195).
- Здравковић, Д. (2008) *Преображај друштвених односа унутар примарних група у етно-социокултурном миљеу Врања*, докторска дисертација. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, Департман за социологију.
- Ђорђевић, Ј. (2001) *Сроднички односи у Врању*. Beograd: Етнографски институт САНУ.
- Јакић – Козарџанин, Л. (2003) *Starost između države i porodice*. Beograd: Službeni glasnik.
- Kazer, K. (2002) *Porodica i srodstvo na Balkanu: analiza jedne kulture koja nestaje*. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju.
- Mandra, A. (2001) *Osnovi sociologije*. Podgorica: CID.
- Milić, A. (1991) „Socijalna mreža porodičnih odnosa i društveni slojevi“, u: *Srbija krajem 80-ih. Sociološko istraživanje društvenih nejednakosti i neusklađenosti*. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu (111-157).
- Milić, A. (2001) *Sociologija porodice, kritike i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa.
- Milić, A. (2002) „Dobitnici i gubitnici u procesu tranzicije iz uglas porodične svakodnevice (1991-2000)“, u: *Srbija krajem milenijuma. Razaranje društva, promene i svakodnevni život*. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu (251-281).
- Milić, A. (2004) „Transformacija porodice i domaćinstava – zastoj i strategije preživljavanja“, u: *Društvena transformacija i strategija društvenih grupa: svakodnevica Srbije na početku III milenijuma*. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu (315-345).
- Parić, Ž. (1997) *Polnost i kultura. Telo i znanje u socijalnoj antropologiji*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Spasić, I. (2004) *Sociologija svakodnevnog života*. Beograd: ZUNS.
- Spasić, I. (2007) „Mreža, društvena“ u: *Sociološki rečnik*. Beograd: ZUNS.
- Стаменковић, С. (1995) *ВРАЊЕ. Генеа и насеобинска еволуција*. Beograd: Географски факултет Универзитета у Београду.
- Stanković, V. (2006) *Muško-ženski odnosi kroz vekove*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Steel, L. & Warren, K. (2001) „The family in modrnity and postmodernity: relationships and choice“, in: *The Family*. Hampshire: Palgrave (page 144-147).
- Tripković, M. (2007) „Odnosi, društveni“ u: *Sociološki rečnik*. Beograd: ZUNS.
- Трипковић, М., Трипковић, Г. (2009) *Странутнице Србије*. Нови Сад: Meditheran Publishing.
- Šijaković, I. (2008) *Kuda ide savremena porodica*.
http://www.efbl.org/sija/tekstovi/kuda_ide_savremena_porodica.htm. (marta, 2008. g.).

Danijela Zdravković

Transition and the Role of a Woman in Primary Social Net

Summary

In social literature we talk about private sphere of the social life from the viewpoint of social dichotomy private-public. The private sphere of social life contributes to mutual interaction and area-psychological family closeness. The public sphere of social life contributes to the social works and social institutions connected to the economy, politics, health, education, religion, culture in the social community.

In this article we address ourselves to the social characteristics of the primary social net, which mark private sphere of the social life and as an important social actor contributes to the conceptualism of survival strategies in the condition of transition in the contemporary Serbian society. The basic aim is to monitor, examine and understand the role of a woman in informal ways of mutual help, understanding, support and cooperation within the relationships inside the family, among relatives and neighbours in Vranje. Furthermore, we present a summary of the research results referring to the quality, intensity and content of primary interactions that women realize within considerably closed family groups which have been examined. By the research results it has been established that socio-economical instability and long-lasting transition prevent the woman to have her dominating role explicitly admitted into directing of primary interaction with relatives as the safest form of protection in the primary grouped background.

It practically means that within considerably closed family groups, which in transition context represent consumer-productive units, there is the retraditionalism of the woman role in private sphere of social life.

Key Words: Woman, Primary Social Net, Relatives, Transition, Vranje